

11. Садеков А.А. Механизмы эколого-экономического управления предприятием: Монография. – Х. : Издательский дом «ИНЖЭК», 2004. – 224 с., С. 81–82.
12. Актуальные проблемы устойчивого развития / [В.А. Акимов, Е.В. Бридун, М.Ю. Ватагин и др. Под общ. ред. И.В. Недина, Е.И. Сухина] – К. : О-во «Знание» Украины, 2003. – 430 с.
13. Вишницька О.І. Екологічні інвестиції: сутність, класифікація, принципи та напрями реалізації [Текст] / О.І. Вишницька // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. – 2009. – № 2. – С. 51–58.
14. Національна економіка: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. [Білоцерківець В.В., Завгородня О.О., Лебедева В.К. та ін.]; За ред. В.М. Тарасевича – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 280 с. – ISBN 978-966-364-811-8.

УДК 330.322.012

Лінтур І.В.

*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри обліку та фінансів
Мукачівського державного університету*

Петричко М.М.

*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри обліку та фінансів
Мукачівського державного університету*

ВПЛИВ ОКРЕМИХ ЕЛЕМЕНТІВ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ НА СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена аналізу існуючих податкових важелів впливу на активізацію інвестиційної діяльності. Досліджено складові, що формують податкову політику держави в сфері інвестування. На основі отриманих результатів сформульовано висновки щодо виділення ефективних інструментів стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності в аспекті впливу податкової системи для України.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, інноваційна діяльність, податкова система, податкові пільги, стимулювання інвестиційної діяльності, вплив податків на інноваційно-інвестиційну активність.

Петричко М.М., Лінтур І.В. ВЛИЯНИЕ ОТДЕЛЬНЫХ ЭЛЕМЕНТОВ НАЛОГОВОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ НА СТИМУЛИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Статья посвящена анализу существующих налоговых рычагов влияния на активизацию инвестиционной деятельности. Исследованы составляющие, формирующие налоговую политику государства в сфере инвестирования. На основе полученных результатов сформулированы выводы о выделении эффективных инструментов стимулирования инновационно-инвестиционной деятельности в аспекте влияния налоговой системы для Украины.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, инновационная деятельность, налоговая система, налоговые льготы, стимулирование инвестиционной деятельности, влияние налогов на инновационно-инвестиционную деятельность.

Petrychko M.M., Lintur I.V. INFLUENCE OF SOME ELEMENTS OF UKRAINE ON TAX INCENTIVES FOR INNOVATION AND INVESTMENT PROMOTION

The paper analyzes existing tax leverage to stimulate investment. Investigated components that form the tax policy of the state in the field of investment. Based on the results formulated conclusions on the allocation of effective tools to stimulate innovation and investment in terms of the impact of the tax system in Ukraine.

Keywords: investment, innovation, tax system, tax incentives, promotion of investment, the impact of taxes on innovation and investment activity.

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні все більшої актуальності набуває проблема створення ефективної системи оподаткування, яка була б здатна забезпечити відповідний рівень стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності. При цьому податкове стимулювання інвестиційно-інноваційної активності повинно стати важливою складовою державної інвестиційної політики. У зв'язку з цим постає необхідність дослідження механізму державного впливу на формування та стимулювання розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням впливу податків на обсяги інвестиційної діяльності присвячено чимало наукових праць вітчизняних економістів. В. Коваленко розглядає можливості удосконалення податкової політики стимулювання інвестиційної діяльності в Україні. Є.І. Бойко та В.П. Мікловда в своїх працях виділяють основні напрямки підвищення ефективності інвестиційної діяльності,

зокрема і завдяки ефективному впливу на неї податків. М.І. Стегней серед регуляторів інвестиційної діяльності виділяє податки як інструменти підвищення або пригнічення інвестиційної активності залежно від кон'юнктури інвестиційного ринку. Також питанням регулювання інвестиційної діяльності за допомогою податкових важелів присвячено роботи А.П. Гайдуцького, В.І. Грушка, які виділяють інструменти податкового регулювання інвестиційної активності.

Стратегічні орієнтири податкового стимулювання інвестиційних процесів на регіональному рівні окреслює О. Мітал та інші сучасні економісти. Разом з тим не всі аспекти цієї складної і багатогранної проблеми з'ясовані і отримали належне обґрунтування. Тому складність даного питання та ряд специфічних аспектів вимагають подальших наукових пошуків.

Постановка завдання. Здійснити аналіз наявних податкових важелів впливу на активізацію інвестиційної діяльності, дослідити складові, що формують

податкову політику держави в сфері інвестування та на основі отриманих результатів сформулювати висновки щодо виокремлення ефективних інструментів стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності в аспекті впливу податкової системи для України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податкова підтримка – це ефективний інструмент державного впливу на інвестиційну діяльність.

Кожна країна прагне врегулювати економіку з метою захисту її від циклічних криз та забезпечення стійкого економічного зростання. Щоб покращити становище в економіці, необхідна наявність інвестиційного інтересу та, звичайно, коштів, що забезпечили б перехід господарства країни із занепаду до стабільного і розвиненого існування. Отже, одним із основних предметів регулювання в економіці виступає інвестиційна активність суб'єктів господарювання, а важелів регулюючого впливу – податкова система.

Тому головним напрямком в інвестиційній діяльності, яким держава може ефективно керувати, залишається податкове стимулювання.

Зазначимо, що під податковим регулюванням інвестиційної діяльності слід розуміти здійснення державою з допомогою механізмів оподаткування певних заходів, спрямованих на поліпшення умов інвестування, зокрема на впорядкування обсягів, якості й напрямів інвестування суб'єктів господарювання всіх форм власності. Відповідно, суб'єктом податкового регулювання виступає держава, об'єктом – інвестиційна діяльність індивідуальних та інституціональних інвесторів будь-яких форм власності й організаційно-правових форм господарювання [1].

В свою чергу, потрібно досягнення рівноваги між попитом та пропозицією на інвестиційному ринку. Така рівновага може досягатися шляхом стимулювання інвестицій (коли попит перевищує пропозицію інвестиційних ресурсів), стримування інвестиційної активності (якщо спостерігається надлишок пропозиція) та стабілізацією інвестиційних потоків (у разі високої варіативності інвестування в короткі проміжки часу).

Слід відзначити і те, що регулювання здійснюється за допомогою комплексу спеціальних інструментів [2]. Під таким інструментом слід розуміти зміну елементів податку або реформування податкової системи країни з метою підвищення або пригнічення інвестиційної активності залежно від кон'юнктури інвестиційного ринку.

Водночас державне регулювання інвестиційної активності стає можливим завдяки зміні суб'єктів і об'єктів оподаткування, податкової бази, податкової ставки, джерела сплати податку, податкового періоду тощо [3].

Найважливішим елементом цього переліку є податкова ставка, зниження, підвищення або диференціація якої для різних видів діяльності, суб'єктів господарювання чи територіальних одиниць впливає на умови інвестування.

Зменшення податкової ставки має позитивний вплив на діяльність підприємств, а це призводить до підвищення інвестиційної активності. При застосуванні такого інструменту, як підвищення податкових ставок необхідно ретельно обґрунтувати співвідношення ставки податку і очікуваної динаміки інвестиційної активності, а також розв'язання проблем імовірного профіциту державного бюджету.

Ще одним важливим елементом, із допомогою якого здійснюється регулювання інвестиційної активності, є база оподаткування. Науковці часто за-

уважають, що саме податкова база, а не ставка, є вирішальною складовою у визначенні податкового платежу, а, отже, має сильний регулюючий вплив. Інструментами такого впливу на інвестиційну активність є звуження, розширення або диференціація податкової бази для різних видів діяльності або платників податків.

Звуження бази оподаткування здійснюється шляхом виключення з неї певних видів доходів, розширення складу валових витрат та ін. способи. В Україні звуження бази оподаткування податком на прибуток здійснюється шляхом виключення з її складу валових доходів емісійного доходу, включення до складу валових витрат суми коштів, використаних на формування страхових резервів тощо. У перспективі зазначений інструмент може використовуватись лише в окремих випадках, зокрема для стимулювання інновацій. Розширення бази оподаткування зазвичай відбувається внаслідок зростання обсягів підприємницької діяльності, зменшення випадків ухилення від оподаткування та скасування окремих видів пільг.

Диференціація бази оподаткування для окремих видів діяльності або платників податків покликана не так вплинути на загальні обсяги інвестицій у економіці, як оптимізувати розподіл капіталу між її галузями. Вона здійснюється шляхом вирізнення бази оподаткування для різних видів діяльності або окремих продуктів, платників і т.д.

Традиційними методами податкового регулювання, а особливо прибуткового, вважаються два основних інструменти податкової системи: ставки і пільги. Якщо їх порівняти між собою як податкові підйоми, то можна стверджувати, що ставки здійснюють загальний (прямий) вплив на економіку, а податкові пільги – це цільовий стимулюючий, тобто непрямий вплив. Поєднання таких інструментів активно використовується як засіб впливу на інвестиційний процес.

Податкове регулювання може здійснюватися з допомогою диференціації умов оподаткування для різних платників, зокрема через звільнення деяких категорій суб'єктів господарювання від сплати певних податків та надання дозволів на застосування спрощених режимів оподаткування [4].

В свою чергу, у зв'язку з імовірністю виникнення дефіциту обігових коштів у процесі реалізації інвестиційних проектів великого значення набувають інструменти регулювання інвестиційної активності через встановлення оптимальних термінів сплати податків. Таке регулювання, на думку В.І. Грушко зазвичай не веде до зниження податкового навантаження, зате надає платникам можливість підвищити свою маневреність щодо формування й використання оборотних активів, адже податок може сплачуватись до, під час та після завершення події або господарської операції, яка підлягає оподаткуванню, а також із відстроченням терміну сплати податкового зобов'язання [5].

Водночас такий інструмент податкового стимулювання інвестиційної активності, спрощення порядку ведення податкового обліку і складання звітності надає платникам можливість заощаджувати кошти на адміністративних витратах, оплаті консультативних послуг. Як правило, його застосування веде до підвищення інвестиційної і загалом підприємницької активності.

Одним з найважливіших важелів, які можуть вплинути на інвестування, є механізм оподаткування прибутку підприємств.

Більшість інвестицій в економіці здійснюється суб'єктами господарювання. Підприємства здійснюють інвестиційні використання прибутку, який залишається після виплати дивідендів. Суб'єкт господарювання отримує прибуток в результаті діяльності пов'язаної з виробництвом та збутом продукції, яка має забезпечувати отримання доходів, достатніх для відшкодування витрат виробництва й обігу та отримання певного прибутку. В Україні для визначення доходу підприємств застосовується метод нарахувань. До інших доходів підприємства належать: отримана орендна плата за майно, надане у тимчасове користування іншим особам; дооцінка вартості запасів матеріальних цінностей, що знаходяться на складі підприємства; дохід від зростання курсу валюти, якою володіє підприємство на банківських рахунках.

Концепція реформування податкової системи України, передбачає проведення цілісної та системної реформи у сфері оподаткування підприємств, виходячи із стратегічної мети – побудови конкурентоспроможної ринкової економіки та інтеграції у європейське співтовариство. Для досягнення поставлених цілей пріоритетного значення набуває використання податкової системи для активізації інвестиційної діяльності. Разом з тим чинний механізм оподаткування прибутку, що володіє найбільш суттєвими регулятивно-стимулюючими характеристиками, сьогодні не відповідає пріоритетам стратегічного курсу. Тому ми погоджуємось з думкою О. Мітал стосовно того, що у зв'язку з цим особливо значення набуває вдосконалення цього механізму з метою підвищення ефективності його впливу на інвестиційну діяльність підприємств [6].

На нашу думку, стимулювання прибутку підприємств є досить важливим для держави, тому що якщо буде розвиватися підприємницька діяльність, то буде розвиватися і держава. Тобто чим прибутковіше підприємство, тим більше воно зможе сплачувати податків. У свою чергу, українська держава ще й досі залишається далеко позаду в своєму технологічному розвитку порівняно з багатьма країнами світу. Тому задля покращення рівня економічного розвитку їй слід звернутися до досвіду та напрацювань інших країн у відповідних галузях, формулюючи при цьому власну стратегію розвитку.

Отже, головною метою податкового регулювання є стимулюючий або стримуючий вплив на ті господарські процеси, які відбуваються в державі. При цьому визначається вимога: податкове регулювання повинно бути економічно доцільним, обґрунтованим та виваженим. По своїй суті – це найбільш мобільний елемент всієї системи податкового менеджменту та досить ефективний важіль впливу на економічний стан підприємства так і держави в цілому. Головною складовою частиною податкового регулювання є система податкових пільг. На сьогодні податкові пільги вважаються суперечливим інструментом державного регулювання економіки, користуватися яким треба дуже обережно, так як вони викликають негативні наслідки. Такі як викривлення у розподіл ресурсів, створюючи переваги для одних видів економічної діяльності перед іншими і впливаючи тим самим на відносні ціни; призводять до ускладнення податкового законодавства; спричиняють збільшення адміністративних витрат, пов'язаних із контролем за дотриманням податкового законодавства; спричиняють нерівномірний розподіл податкового тягаря і посилюють, таким чином, несправедливість в оподаткуванні. Крім того, податкові пільги сприяють ухи-

ленню від сплати податків; породжують ланцюгову реакцію боротьби інших галузей і суб'єктів господарювання за пільги, спонукаючи останніх використовувати наявні ресурси не на підвищення ефективності господарювання, а на лобювання своїх інтересів в уряді і парламенті з метою отримання податкових пільг; мають низьку адресність і виходять за межі початкових цілей їх надання.

Досліджуючи дану проблему, відмітимо, що реалізація політики надання податкових пільг завжди супроводжується значними економічними ризиками, що обумовлені неточністю оцінок відхилень від оптимуму. У разі відсутності точної інформації державне втручання в ринкові умови господарювання негативно впливатиме на використання ресурсів економіки та суспільний добробут. Для цього представники органів державної влади повинні мати у своєму розпорядженні повну інформацію про поточні прогнози й показники попиту та пропозиції на ринках товарів і факторів виробництва.

Щоб створити і ефективно використовувати потенціал інвестиційно-інноваційного розвитку економіки України, необхідно сформувати систему ефективного податкового стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності. І одним з найсуттєвіших засобів впливу на інвестиційно-інноваційний клімат є Податковий кодекс [7].

Так, Податковий кодекс передбачає відновлення спеціального режиму оподаткування для суб'єктів господарювання, які реалізують інвестиційні проекти на основі інноваційних технологій, пов'язаних з модернізацією діючих та створенням нових виробництв (підприємств). Крім того, Кодекс передбачає відновлення спеціального режиму оподаткування для технологічних парків. Податковий кодекс також переслідує мету унормувати використання такого стимулюючого інструменту, як інвестиційно-інноваційний податковий кредит та закріплення низки інших законодавчих норм, важливих з точки зору стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів в національній економіці.

Також відповідний розділ Кодексу передбачає використання у вітчизняній практиці господарювання низки популярних у розвинутих країнах світу податкових інструментів, а саме:

- інвестиційного податкового кредиту;
- оновлення основних фондів за прискореним методом амортизації;

– зменшення або тимчасове скасування податку на прибуток та ПДВ для підприємств і технопарків при реалізації інноваційних проектів та ввезенні високотехнологічного обладнання для реалізації відповідних проектів тощо.

І, що важливо, Податковий кодекс України передбачає чіткі та різноманітні штрафні санкції для суб'єктів господарювання в разі нецільового використання наданих пільг. Також істотним здобутком для вітчизняної економіки стане поетапне зменшення податкового тягаря, а це, в свою чергу, сприятиме підприємницькій діяльності у цілому.

Стане серйозним здобутком державного регулювання інвестиційно-інноваційних процесів повернення Кодексом системи надання податкових пільг суб'єктам інноваційної діяльності та підвищення питомої ваги пільг, які забезпечують сприятливий інвестиційний клімат. В свою чергу, більш радикальних змін у Податковому кодексі потребують пологнення, які спрямовані на пожевлення інвестиційно-інноваційної активності технопарків, насамперед тих, на базі яких розробляються і здійснюються про-

екти в пріоритетних сферах національної економіки. Для цього необхідно застосувати принцип диференціації податкового стимулювання.

В цілому аналіз норм Податкового кодексу, які присвячені податковому стимулюванню інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні, дозволяє нам стверджувати, що останні, з одного боку, включили в себе раніше скасовані або діючі положення законодавчих актів, які стосувалися інноваційної сфери, а з іншого, – включили в себе низку податкових важелів, ефективність яких доведена іноземним досвідом.

Вважаємо, що підвищення ефективності податкового стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності варто розглядати не лише як спосіб формування державних доходів, а, перш за все, як інструмент регулювання економічних відносин, який покликаний забезпечувати інтенсивний господарський розвиток країни на основі досягнення на її території певного рівня інвестиційно-інноваційної активності.

Раціональним та логічним, на нашу думку є довід європейських країн у застосуванні механізму податкової пільги, яка передбачає вилучення від оподаткування частини прибутку компаній шляхом її зарахування до неоподатковуваних резервних фондів з метою фінансування в майбутньому визначеного кола потреб. Один з основних напрямів застосування цієї пільги – створення резерву для здійснення інвестицій.

До переваг інвестиційної пільги у формі резервів слід віднести:

- адаптованість механізму пільги для вибіркового і загального підходу при застосуванні;

- стимулювання підприємств до реінвестування прибутку, з одночасним забезпеченням потреб у розширеному відтворенні. При цьому, на відміну від інших інвестиційних податкових пільг, механізм резерву здатен забезпечити пряму мотивацію до інвестування;

- створення опосередкованої зацікавленості підприємств, оскільки на етапі формування резерву збільшується оборотний капітал, що сприяє приросту масштабів діяльності, а також прискорює темпи нагромадження фінансових ресурсів для інвестицій.

Що ж до української практики, то прийнятий 2 грудня 2010 р. Податковий кодекс значно в деяких аспектах погіршив ситуацію податкового стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності.

З метою підвищення ефективності податкової політики стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності доцільно внести зміни у прийнятий Податковий кодекс і запровадити інвестиційний податковий кредит, який був передбачений у проекті, однак в остаточній його редакції його проігнорували.

Загальним принципом надання підприємствам України податкових кредитів на інвестиційні цілі є узгодження величини зазначеної податкової пільги з масштабами прояву новаторської активності та глибиною, революційністю запроваджуваних суб'єктами господарювання прогресивних нововведень. Це передбачає, у свою чергу, застосування диференційованого підходу з боку держави до організацій, які впроваджують інновації.

Ми підтримуємо думку, що на нинішній день в Україні вкрай важливою постає потреба розробки обґрунтованого механізму надання інвестиційно та

інноваційно активним підприємствам податкових кредитів та різного роду пільг і можливе зниження ставки податку на прибуток, що закріпив би потенційні об'єкти впливу такої податкової пільги безпосередньо в законодавстві країни [2; 4; 5].

Основні переваги такого механізму полягають у тому, що:

- по-перше, у силу автоматизму дії відповідної законодавчої норми підприємства, що впроваджують прогресивні інновації, стають об'єктами впливу зазначеної податкової пільги незалежно від волі чиновників;

- по-друге, на відміну від практики індивідуального підходу до надання податкових кредитів інноваційно та інвестиційно активним підприємствам, забезпечується комплексний підхід до вирішення цього завдання (коли податкова пільга застосовується не до тих чи інших конкретних суб'єктів господарювання, інтереси яких часто можуть лобіюватись, а щодо підприємств, які відповідають чітко встановленим для цього законодавством вимогам).

Висновки з проведеного дослідження. Отже, ефективними інструментами стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності в аспекті впливу податкової системи для України є такі:

- варто було б розширити перелік податків, за рахунок яких може бути виданий інвестиційний податковий кредит, зокрема, у цей перелік можна включити акцизи, податок на додану вартість і податок на видобуток корисних копалин;

- одночасно доцільно встановити терміни надання інвестиційного податкового кредиту, які б відповідали терміну окупності інвестиційного проекту на основі укладення відповідних договорів із податковими органами;

- не менш важливим є створення неоподаткованого резерву, який є менш відомою формою податкової пільги порівняно з іншими, що можуть застосовуватися в системі прибуткового оподаткування юридичних осіб (прискорена амортизація, знижена ставка оподаткування, податковий кредит і знижка).

Запропоновані ефективні інструменти податкового стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності могли б активізувати інвестиційно-інноваційну діяльність в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бойко Є.І., Мікловда В.П. Основні напрямки підвищення ефективності інвестиційної діяльності. – Львів, 1994. – 48 с.
2. Коваленко В. Регулятори інвестиційної рівноваги / В. Коваленко, І. Бурденко // *Фінанси України*. – 2002. – № 4. – С. 97–102.
3. Гайдуцький А.П. Оцінка інвестиційної привабливості економіки / А.П. Гайдуцький // *Економіка і прогнозування*. – 2004. – № 4. – С. 3–7.
4. Стегней М.І. Особливості державного управління інвестиційною діяльністю / М.І. Стегней // *Науковий вісник Ужгородського університету*. – Серія Економіка. Спец. вип. 28 (Ч.III). – Ужгород, 2009. – С.193–197.
5. Грушко В.І. Інструменти податкового регулювання інвестиційної активності / В.І. Грушко // *Фінанси України*. – 2008. – № 2. – С. 89–97.
6. Мітал О. Стратегічні орієнтири податкового стимулювання інвестиційних процесів на регіональному рівні / О. Мітал // *Економіка та держава*. – 2010. – № 10. – С. 22–25.
7. Податковий кодекс України : від 02.12.2010 р. № 2755-VI. – 2010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.